

kimiajk_330_25

NEMZETKÖZI ADÁSVÉTEL ÉS JOGEGYSÉGESÍTÉS

**KOLLÍZIÓS ÉS ANYAGI JOG – KÖLCSÖNHATÁS, VERSENY,
EGYÜTTÉLÉS**

MTA DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KIRÁLY MIKLÓS

BUDAPEST, 2025

kimiajk_330_25

Tartalom

I. A disszertáció tárgya, célja és módszertana.....	4
1. Kérdések.....	4
2. Normarendek	6
3. Források.....	7
4. Módszerek	9
II. Az értekezés tézisei és következtetései.....	11
1. Összetett kapcsolat	11
2. Sokszínűség az egységben	13
III. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk.....	16
1. Folyóiratok	16
2. Könyvfejezetek.....	16

I. A disszertáció tárgya, célja és módszertana

1. Kérdések

Az értekezés a jogi sokszínűséggel kapcsolatos kérdéseket és a lehetséges válaszokat a szerződési jog területén tekinti át, három egymással szorosan összefüggő témakörre figyelve. Egyrészt a szerződésekre, ezen belül elsősorban a nemzetközi adásvételre alkalmazandó jogot meghatározó nemzetközi magánjoggal és annak egységesítésével foglalkozik,¹ másrészt az egységes anyagi szerződési jog megteremtésére irányuló nemzetközi egyezményekkel, de figyelemmel az olyan újfajta eszközökre is, mint a nem állami normák, jogok,² *rules of law*, azaz „puha” jogi, *soft law* instrumentumok, harmadrészt a fenti két jelenségvilág között megjelenő kapcsolattal, határfelülettel, érintkezési mezővel. Mindvégig arra keresve a választ, hogy az anyagi szerződési jog egységesítése valóban kiváltja-e, feleslegessé teszi-e a klasszikus nemzetközi magánjogot,³ amelynek kritikusai szerint súlyos gyengesége, hogy valamely állam belső jogát (*domestic law*) rendeli alkalmazni a nemzetközi tényállások, ügyletek rendezésére. Pedig erre sokkal alkalmasabb volna egy eleve nemzetközi viszonyokra méretezett egységes jog.⁴

A tágabb összefüggések még gazdagabbak. A nem állami normák születése és alkalmazhatósága ugyanis már a *lex mercatoriá*hoz, azaz a nemzetközi kereskedelemben a középkor óta formálódó szokásokhoz, elvekhez és gyakorlathoz vezet bennünket, annak minden sokféleségével, néha amorf jellegével, adott esetben együttállásával a nemzetközi jogegységesítés állami és nem állami instrumentumaival. Ráadásul a *lex mercatoriá*nak eltérő korszakai és értelmezései különíthetők el, miként az támogatói és ellenzői vitájából kibomlik. Különösen megosztó kérdés, hogy mennyiben független a *lex mercatoria* az állami jogoktól, illetve hogy miként viszonyulnak egymáshoz az állami és nem állami normák, valamint hogy az állami szabályozás vagy a kereskedők joga ad jobb hatékonyságot.⁵

A felmerülő kérdéseket csokorba gyűjtve: felváltja-e a nemzetközi magánjog egységesítésének korszakát az anyagi jog unifikációja,⁶ s ha igen, akkor ez a folyamat, ha úgy

¹ Hiszen eredendően a nemzetközi magánjog is a nemzeti jogrendszerek része, így sokszínű megoldásaival maga is a jogi pluralizmus megtestesítője. Igaz, az elmúlt évszázadban a kollíziós jogot is elérte az európai és nemzetközi jogegységesítés.

² Megjegyzendő, hogy a nem állami jogok kategóriája túlmutat a nemzetközi kereskedelemben kialakult normák világán, átfogva a különböző vallási szabályrendekeket, így például a *sharia* szabályait is. PETSCHKE, Markus: The Application of Transnational Law (Lex Mercatoria) by domestic courts. *Journal of Private International Law*, 10. (2014) 3., 489–515., 493. o. Lásd még BURIÁN László: Interperszonális kollíziók, kulturális identitás és vallási választottbíráskodás a 21. században. In SZABÓ Sarolta (szerk.): *Bona fides margaritas quaerens: emlékkötet a 85 éve született Bánrévy Gábor tiszteletére*. Budapest, 2015. 29–46. o.

³ LOOKOFKY, Joseph – HERTZ, Ketilbjørn: *EU-PIL. European Union Private International Law in Contract and Tort*. Copenhagen, 2009. 109. o. Továbbá JUENGER, F.K. sorait idézve SYMEONIDES, Symeon C.: Contracts subject to non-state norms. *The American Journal of Comparative Law*, 54. (2006) 209–232., 224. o. Sőt, néhányan, mint DAVID, René és JUENGER, F. K. egyenesen „kenyérféltéssel” vádolják a nemzetközi magánjog művelőit. SYMEONIDES uo. 223–224. o.

⁴ JUENGER, Friedrich, K.: The Problem with Private International Law. In BASEDOW, J. et. al. (eds): *Private Law in International Arena – Liber Amicorum Kurt Siehr*. The Netherlands, 2000. 289–309., 290–291., 304–305., 308–309. o.

⁵ MICHAELS, Ralf: The True Lex Mercatoria: Law beyond the State. *Indiana Journal of Modern Legal Studies*, 14. (2007) 2., 447–467., 447–450., 452–454., illetve 461–464. és 466. o. Lásd még CUNIBERTI, Gilles: Three Theories of Lex Mercatoria. *Columbia Journal of Transnational Law*, 52. (2014) 1., 369–434. o. és MAURER, Andreas – CALLIES, Galf Peter: Lex Mercatoria. In BASEDOW, Jürgen – RÜHL, Giesela – FERRARI, Franco – DE MIGUEL ASENSIO, Pedro (eds): *Encyclopedia of Private International Law, Vol 1–4*. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA, 2017. 1119–1129. o.

⁶ THOMA, Ioanna: Relations between Conflict of Laws Rules and Uniform Law. *RHDI*, 53. (2000) 169–188. o., 188. o.

tetszik, paradigmaváltás megállíthatatlan már?⁷ Mondhatjuk-e, hogy előbb a nemzetközi magánjog játszott döntő szerepet a nemzetközi kereskedelmi jogviták rendezésében, majd a kereskedők joga, a *lex mercatoria* és utóbb az anyagi jogegységesítés vette át a döntő szerepet? Vagy inkább az anyagi jogi egyezmények váltak befogadóbbá a kollíziós jog szerepét illetően?⁸

Vajon a jogrendszerek különbözőségének kezelésére, feloldására kínált különböző megoldások kizárják, vagy legalábbis fölöslegessé teszik⁹ egymást, tulajdonképpen egymás antitézisei,¹⁰ riválisai,¹¹ alternatívái¹² vagy ennél összetettebb kapcsolatról van szó,¹³ s ha igen, milyen elemei, formái vannak az együttélésnek, egymásra hatásnak? Vannak olyan esetek, amikor egyenesen feltételezik egymást? Lehet-e például szerepe a nemzetközi magánjognak az anyagi jogi egyezmények alkalmazásának meghatározásánál vagy az egységes jog joghézagainak kitöltésénél?¹⁴ Milyen nemzetközi magánjogi kérdések merülhetnek fel az egyetemes alkalmazásra törekvő nemzetközi egyezmények nyomán? Miként hat az anyagi jog értékrendje, változása a nemzetközi magánjogra? Rejtőznek-e féreglyukak,¹⁵ átjárók vagy rések a nemzetközi egyezményekben, amelyen keresztül az egységes anyagi jog világából hirtelen átzuhanunk egy másik univerzumba, a kollíziós jog világába, vagy éppen fordítva? Melyik a könnyebben megvalósítható: az anyagi szerződési jog vagy a nemzetközi magánjog egységesítése?¹⁶ Mennyiben sikerült tartós, széles körben elfogadott szabályokat kikristályosítani az unifikáció évtizedei során? Miként alakulnak a vizsgált folyamatok az Európai Unióban, ahol új értelmezési és intézményi keretbe került a tagállami jogok együttélése, „beszélgetése”, kölcsönhatása és egységesítése a belső piac és az európai jogi térség (*European legal space*) megjelenésével.¹⁷ És miként viszonyulnak egymáshoz a nemzetközi magánjogi és az anyagi jogegységesítés forrásai általában, tehát ha nemzetközi

⁷ ZELLER, Bruno: The Development of Uniform Laws – A Historical Perspective. *Pace International Law Review*, 14. (2002) 1., 163–177. o.

⁸ FERRARI, Franco: New Paradigm for International Substantive Law Conventions. *Uniform Law Review*, (2019) 467–483. o.

⁹ „The unification of substantive law of course obviates the need for choice of law rules.” JUENGER: The Problem with Private International Law. 306. o.

¹⁰ „Private International Law is in a sense the antithesis of universal unification of law. Its raison d'être is the existence in different countries, and sometimes within the same country, of different systems of law.” BECKETT, W. E.: The question of classification („Qualification”) in Private International Law. *Brit. Y.B. Int'l L.*, 15. (1934) 3., 46–81., 46. BECKETT, W. E.: The question of classification („Qualification”) in Private International Law. *Brit. Y.B. Int'l L.*, 15. (1934) 3., 46–81., 46. o. Hasonlóan DÖLLE az anyagi jogi jogegységesítés előnyeiről: „...die schwierige Suche nach dem anwendbaren Recht zu ersparen”. DÖLLE, Hans: Einheitliches Kaufgesetz und Internationales Privatrecht. *Rabels Zeitschrift*, 32. (1968) 3., 438–449., 439. o.; HAY, Peter: Unification of Law in the United States. Uniform State Laws. Treaties and Judicially Declared Federal Common Law. In HAZARD, John N. – WAGNER, Wenceslas J. (eds): *Legal Thought in the United States of America under Contemporary Pressures*. Brussels, 1970. 261–293., 261. o.; ZWEIGERT, Konrad – DROBNIG, Ulrich: Einheitliches Kaufgesetz und Internationales Privatrecht. *Rabels Zeitschrift*, 29. (1965) 146–165. o., további gazdag hivatkozásokkal 150–151. o.

¹¹ EÖRSI Gyula: The Hague Conventions of 1964 and the International Sale of Goods. *Acta Juridica*, 11. (1969) 3–4., 321–354. o.

¹² BONELL, Michael J.: The law governing international commercial contracts and the actual role of the UNIDROIT Principles. *Unif. L. Rev.*, 23. (2018) 15–41., 15. o. (Ugyanakkor a tanulmány egyáltalán nem említi a nemzetközi magánjog egységesítését és annak hatását.)

¹³ LOOKOFSKY–HERTZ: *EU-PIL*. 68. o.

¹⁴ WINSHIP, Peter: Private International Law and the U.N. Sales Convention, Cornell. *International Law Journal*, 21. (1988) 3., 487–533., különösen 491. és 533. o.

¹⁵ A féreglyuk, *Einstein-Rosen híd*, a csillagászatban elméletileg feltételezett kapcsolat a téridőben egy világegyetem egymástól távoli részei vagy két világegyetem között. Lásd ehhez *Magyar Nagylexikon*. Hetedik kötet. *Ed-Fe*. Budapest, 1998. 880. o.

¹⁶ KIENINGER, Eva-Maria: Kodifikationsidee und Europäisches Privatrecht. *Rechtswissenschaft*, (2012) 4., 406–431., különösen 429–430. o.

¹⁷ VON BOGDANDY: The Transformation of European Law. 5–7., 10–14. o. Sőt, egy új európai uniós *Ius Commune* mellett érvelve, JUENGER: The Problem with Private International Law. 308. o.

adásvételre kollíziós jogi és anyagi jogi egyezmény is vonatkozik, melyik élvez elsőbbséget vagy mennyiben egészíthetik ki egymást?¹⁸ Elégséges a viszony leírásához azon általános elv rögzítése, hogy az egységes anyagi jog mint ideális megoldás,¹⁹ elsőbbséget élvez az egységes kollíziós joggal szemben?²⁰ Mennyiben számít az egységes szerződési jog a klasszikus utaló szabályokra önmaga alkalmazásánál vagy például a joghézagok kitöltésénél? Elvezethet-e kollíziós normák utalása közvetlenül vagy közvetve az egységes anyagi jog (nemzetközi egyezmények) felhívásához? Egyáltalán szükség van-e az anyagi jog egységesítésére, ha a jogválasztás és jól működő objektív kapcsoló szabályok képesek kezelni a jogrendszerek különbözőségéből eredő kihívásokat? Vagy mégis feltételezhető, hogy a jogválasztás lehetősége, például a tömeges fogyasztói ügyleteknél, nem a legmegfelelőbb megoldás, illetve sajátos szabályozást igényel?²¹ Továbbá miként válaszol a nemzetközi magánjog és az egységes szerződési jog a különböző szerződési alapelvek (*principles of contract law*) megalkotására? Azaz „beszélgetnek-e” egymással a kollíziós jogi és anyagi jogi források? Mennyire hatékony, eredményes a két jogegységesítési folyamat, a kollíziós jogi és az anyagi jogi, külön-külön, és ha hatásukat összegezzük? Mennyiben maradtak fehér foltok a jogalkotás során?

2. Normarendek

A kérdések megválaszolása során nem feledhető, hogy eltérő természetű jogágak normáit vetjük egybe.²² A nemzetközi magánjog az alkalmazandó jog kijelölésével foglalkozik, így inkább eljárási, igazgatási természetű, az anyagi szerződési jog célja pedig a felek jogainak és kötelezettségeinek érdemi meghatározása.²³ A nemzetközi magánjog sajátos célokat követ, erre utalnak a *private international law justice, justice conflictuelle* kifejezések. Közéjük sorolandó az alkalmazandó jog és a jogviszony közötti kellően szoros kapcsolat, *le principe de proximité*²⁴ követelménye vagy az alkalmazandó jog előreláthatósága, a jogviszonyok stabilitásának védelme,²⁵ illetve a törekvés a nemzetközi döntési harmóniára. Egy nemzetközi tényállás elbírálásához azonban mind a kollíziós, mind az anyagi jogra szükség van, tulajdonképpen a jogalkalmazás egymáshoz illeszkedő stációiról, szakaszairól van szó. A kollíziós norma hipotézise pedig, mint az jól ismert, az anyagi jog fogalmaira támaszkodik. Tehát ugyan különböző, de egymáshoz mégis kapcsolódó világokat vizsgálunk, annál is inkább, mert az

¹⁸ WINSHIP: Private International Law and the U.N. Sales Convention, Cornell. 491. o.

¹⁹ NADELMANN, Kurt H.: The Uniform Law on International Sale of Goods: A Conflict of Laws Imbroglio. *The Yale Law Journal*, 74. (1965) 3., 449–464., 450. o.

²⁰ ZWEIGERT–DROBNIG: Einheitliches Kaufgesetz und Internationales Privatrecht. 160. o.; EIDENMÜLLER, Horst – JANSEN, Nils – KIENINGER, Eva-Maria – WAGNER, Gerhard – ZIMMERMANN, Reinhard: The Proposal For A Regulation On A Common European Sales Law. *The Edinburgh Law Review*, 16. (2012) 3., 301–357. o., különösen 318 o., további hivatkozásokkal. THOMA: Relations between Conflict of Laws Rules and Uniform Law. 171. o. „Does the scope of application of a convention set aside *in globo* the application of the rules of private international law?” Illetve 173. o. „If a uniform substantive law settles an issue, than there is no place for the application of the uniform conflict rules.”

²¹ GOMEZ: Some Law and Economics of Harmonizing European Private Law. 413. o., további forrásokra hivatkozva. SYMEONIDES, Symeon C.: Party Autonomy and the Lex Limitativa. In KUNDA, Ivana (ed.): *Essays in Honour of Professor Spyridon Vrellis*. Athens, 2014. 909–924., 924. o.

²² THOMA: Relations between Conflict of Laws Rules and Uniform Law. 169. o.

²³ LOOKOFKY–HERTZ: *EU-PIL*. 2. o.

²⁴ Paul LAGARDE kifejezését hivatkozva MEIDANIS, Haris: Justice and underlying „values”, aims and principles in EU private international law. In KUNDA, Ivana (ed.): *Essays in Honour of Spyridon Vrellis*. Athens, 2014. 579–592., 584–585. o.

²⁵ BOGDAN, Michael: On the so-called deficit of social values in private international law. In KUNDA, Ivana (ed.): *Essays in Honour of Spyridon Vrellis*. Athens, 2014. 31–38., 33–35. o.

anyagi jog célrendszere, mint a például a gyengébb fél, a fogyasztók védelme, lassan átítatja a nemzetközi magánjogot is, különösen a 20. század második fele óta.²⁶

A témából adódóan a szerződési jog egységesítéséhez elsősorban a nemzetközi adásvételre alkalmazandó jog szempontjából közelít az értekezés, azonban annak tudtával, hogy ez az egységesítési folyamat hatással lehet az államok belföldi ügyletekre irányadó szerződési jogának alakulására is, illetve bizonyos esetekben, például az EU fogyasztói szerződésekre vonatkozó irányelveinél, éppen ez a fő cél. Érthetően külön hangsúlyt kap a felek autonómiájának, a jogválasztásnak (*party autonomy*) a vizsgálata, azaz a szerződési szabadság megjelenése²⁷ és határai a nemzetközi magánjog világában, valamint kapcsolata az anyagi szerződési jog egységesítésére törekvő különböző forrásokkal.

Természetesen különbséget kell tenni egyrészt a jogegységesítés, másrészt a jogharmonizáció között: Az előbbi egyetlen normarend kialakítására törekszik, az utóbbi a meglévő – jellemzően állami – szabályok közelítésére irányul.

Az értekezés a kodifikáció (például nemzetközi egyezmények vagy nemzetközi szervezetek különböző instrumentumai) útján megvalósuló jogegységesítéssel, illetve jogközelítéssel foglalkozik, de nem vizsgálja annak olyan tágabb értelemben idevonható formáit, mint az államok között a jogalkotásban megvalósuló utánpótlás, észszerű követés, a szabályozási verseny hatása vagy a jogalkotás mint sajátos mesterségbeli tudás és technika vándorlása, átadása, vagy a jogász szakma nemzetköziesedése, a transznacionális ügyvédi irodák gyakorlata nyomában járó egységesedés.²⁸ Joggal felvethető az is, hogy a jogegységesítés eredményei vagy éppen korlátai végső soron a bírói gyakorlat sodrásában jelennek meg, „hiszen a jogalkotó az írott jogi normákban a tényállásoknak csak az alapértékelését adja meg”,²⁹ ugyanakkor az ítéletek, az esetjog szerkezetét, csontvázát mégis a jogalkotás, ebben az esetben az egységes jog normái adják.

3. Források

A kutatás, amelyre az értekezés tézisei támaszkodnak, tehát egyrészt, a nemzetközi magánjog oldaláról kiindulva, érzékeli az 1955-ös Hágai Egyezményt a Nemzetközi Adásvételre alkalmazandó jogról,³⁰ az 1986-ban ugyanebben a tárgykörben született, de hatályba nem lépett Hágai Egyezményt,³¹ továbbá az Európai Unió Római Egyezményét³² és Róma I rendeletét³³ a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, valamint a Mexikóvárosi Egyezményt³⁴ ugyanerről, továbbá a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Alapelveit a Jogválasztásról Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések esetében.³⁵ Másrészt, az anyagi jogi jogegységesítés

²⁶ BOGDAN: On the so-called deficit of social values in private international law. 35. o. Lásd még MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Kilencedik átdolgozott kiadás. Budapest, 2018. 65–66. o., illetve 471–473. o.

²⁷ JUENGER: The Problem with Private International Law. 306. o.

²⁸ GOMEZ: Some Law and Economics of Harmonizing European Private Law. 406–410. o.

²⁹ MENYHÁRD Attila: Az európai magánjog egységéről és sokféleségéről. In SOMSSICH Réka (szerk.): *Ratio et Mensura. Studia M. Király Dedicata. Ünnepi tanulmányok Király Miklós 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, 2021. 35–47., 36. o., hasonlóan 38. és 47. o.

³⁰ Convention on the Law Applicable to International Sale of Goods (1955).

³¹ Convention of 22 December 1986 on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods.

³² Római Egyezmény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (1980).

³³ A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK rendelet.

³⁴ Inter-American Convention on the Law Applicable to International Contracts (Mexico City Convention) (1994).

³⁵ Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts (2015).

felől közelítve figyelembe veszi az UNIDROIT 1935-ös és 1939-es Tervezeteit,³⁶ az 1964-es Hágai Egyezményeket az adásvételi szerződésről (ULIS), illetve annak megkötéséről (ULFIS),³⁷ a Bécsi Vételi Egyezményt (*United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, CISG),³⁸ az UNIDROIT Alapelveit a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződésekről (UPICC),³⁹ és a Közös Európai Adásvételi Jog (*Common European Sales Law*, a továbbiakban: CESL) tervezetét.⁴⁰ Viszont csak néha hivatkozik az Európai Szerződési Jog Alapelveire (*Principles of European Contract Law*, a továbbiakban: PECL)⁴¹ és az úgynevezett Közös Referenciakeret Tervezetére (*Draft Common Frame of Reference*, DCFR),⁴² lévén, hogy ez utóbbi instrumentumok nem valamely nemzetközi vagy regionális szervezet, intézmény munkájának hivatalosan is felvállalt kezdeményezései, eredményei.

Megint külön lehetne foglalkozni a szövetségi államokban megjelenő jogegységesítéssel, és ezen belül a „magánkodifikáció” szerepével e folyamatban, például az Amerikai Egyesült Államokban a bíróságok esetjogát összegző, rendszerező és szabályokba öntő „újra-fogalmazások”, azaz *Restatementek* és az Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv (*Uniform Commercial Code*, UCC) kontinentális kódexektől eltérő szerepével, természetével, szabad értelmezésével,⁴³⁴⁴

Továbbá az alkalmazandó jog kérdése nem választható el hermetikusan a nemzetközi polgári eljárásjog szerepétől sem. Sőt, a felek autonómiája, jogválasztása, szerződési szabadsága jelentős mértékben függhet az eljáró fórumtól és attól, hogy rendes bíróság vagy választottbíróság hivatott dönteni a vitában. Erre az önmagában is összetett világra települnek rá a 20. század végén, a 21. század elején a globalizáció és a regionális integrációk, együttműködések, maguk is sokirányú hatást gyakorolva a kereskedelmi kapcsolatokra, a jogalkotásra. Ez egyben új kihívást is jelent, ugyanis megkérdőjelezi azt az alapvetést, hogy

³⁶ INTERNATIONAL INSTITUTE FOR THE UNIFICATION OF PRIVATE LAW (UNIDROIT, ROME, LEAGUE OF NATIONS): *Draft of an International Law of the Sales of Goods*. La Libreria Dello Stato, 1935. (UNIDROIT 1935-ös Tervezet), továbbá 'Projet D'Une Loi Uniforme sur la Vente Internationale Des Objets Mobiliers Corporels' and 'Draft Uniform Law on International Sales of Goods (Corporeal Movables)' In *L'Unification du Droit = Unification of Law. A general survey of work for the unification of private law (Drafts and Conventions)*. Rome, 1948. (UNIDROIT 1939-es Tervezet) 103–159. o.

³⁷ Convention relating to a Uniform Law on the International Sale of Goods (ULIS). Convention relating to a Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods, (ULFIS) (1964).

³⁸ Az Egyesült Nemzetek Egyezménye az Áruk Nemzetközi Adásvételi Szerződéseiről (1980. április 11.), (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG), Magyarországon kihirdette az 1987. évi 20. törvényerejű rendelet. Az Egyezmény átfogó bemutatásához és részletes magyarázatához lásd SÁNDOR Tamás – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi Adásvétel. A Bécsi Egyezmény kommentárja*. Budapest, 2005., továbbá SZABÓ Sarolta: *A Bécsi Vételi Egyezmény, mint nemzetközi lingua franca. Az egységes értelmezés és alkalmazás újabb irányai és eredményei*. Budapest, 2014.

³⁹ Legutóbbi kiadása: UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts* 2016. Rome, 2016. (A továbbiakban: UPICC); Angol–magyar kétnyelvű kiadásban KIRÁLY Miklós (szerk.): *UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei 2010*. Budapest, 2014.

⁴⁰ CESL, Common European Sales Law, Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a közös európai adásvételi jogról, COM(2011)0635 végleges.

⁴¹ LANDO, Ole – BEALE, Hugh (eds): *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. The Hague – London – Boston, 2000.; LANDO, Ole – CLIVE, Eric – PRÜM, André – ZIMMERMAN, Reinhard (eds): *Principles of European Contract Law. Part III*. The Hague – London – Boston, 2003.

⁴² VON BAR, Christian – CLIVE, Eric – SCHULTE-NÖLKE, Hans (eds): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Outline edition. Munich, 2009. A DCFR-t készítő Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law munkájának teljes eredményét publikálta: VON BAR, Christian – CLIVE, Eric (eds): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Full edition. Volumes I–VI. Munich, 2009.

⁴³ A UCC ugyan nem szövetségi törvény, de az USA egyes tagállamaiban lényegében egységes tartalommal elfogadott törvény. Első változata 1952-ben jelent meg, utolsó, részleges felülvizsgálatára 2012-ben került sor. További módosítása előkészületben.

⁴⁴ DALHUISEN, Jan H.: Globalization and the Transnationalization of Commercial and Financial Law. *Rutgers University Law Review*, 67. (2015) 1., 1–41., 8. o.

mindig az állami, „nemzeti” szint a legmegfelelőbb a nemzetközi ügyletek szövevényes világában.⁴⁵ A globalizáció vagy az Európai Unió egységes piaca meghatározza annak esélyét, hogy magánszemélyek más államok jogrendszerével, fórumaival kerülnek kapcsolatba.⁴⁶

4. Módszerek

Nem feledhetjük, hogy a szerződési jog szabályozása mindössze egy elem a sok közül a „gazdasági alkotmányban”, amely felöleli a tulajdon, a verseny, a piaci árképzés, sőt a monetáris rendszer sajátosságait is.⁴⁷ Ebből a nézőpontból tekintve a nemzetközi magánjog és szerződési anyagi jog csak része egy még sokkal hatalmasabb és bonyolultabb univerzumnak. A kutatónak tehát aligha van könnyű dolga, amikor megkísérli e többretegű jelenségvilág érzékeltetését, és csak a régi hajósok és felfedezők jelmondatával biztathatja magát, „navigare necesse est”. Hajózni muszáj, még akkor is, ha az útvonal valahol a nemzetközi magánjog, a nemzetközi gazdasági jog, a *lex mercatoria* és az EU-jog határvizein halad.

Az értekezésben a történeti (vertikális) és az összehasonlító (horizontális) módszer⁴⁸ együttes alkalmazása érvényesül: Történeti, mert az előzményekkel együtt mintegy nyolcvan-száz évet próbál áttekinteni, úgy az anyagi jogi, mint a kollíziós jogi egységesítést és a kapcsolódó jogirodalmat követve; összehasonlító, mert a két nagy jogterületet, az anyagi és a kollíziós szerződési jogot – ahol lehetséges – egymásra vonatkoztatva vizsgálja, különös figyelemmel a nemzetközi adásvételre, és igyekszik közös szempontokhoz rendelve, mintegy párhuzamosan bemutatni a jogegységesítés különböző forrásait. A hosszabb időtáv már lehetővé teszi a jogegységesítést célzó nemzetközi egyezmények, tervezetek egymást követő nemzedékeinek összevetését, figyelve egy megoldás, szabályozási módszer továbbélését vagy alakulását, hasonlóképpen a jogirodalom nagy ívet átfogó elemzését.

A szerződésekre vonatkozó anyagi jog, illetve kollíziós jog egységesítésére tett párhuzamos lépéseket áttekinti, átfogóan vizsgálja a MÁDL Ferenc és VÉKÁS Lajos által írott *opus magnum*, a *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági Kapcsolatok joga* című, 1981 óta újabb és újabb átdolgozott kiadásban megjelenő tankönyv.⁴⁹ Szemlélete, a két jogterület – kollíziós és anyagi jog – együttes kezelése, nagy hatással volt jelen írás szerzőjére is. Ugyanígy VÉKÁS Lajos átfogó elméleti alapvetése, amely szintén behatóan vizsgálta az anyagi jog és kollíziós jog érintkezési pontjait.⁵⁰ EÖRSI Gyula külön tanulmányban értékelte a nemzetközi adásvétel szabályozásának egységesítését, még a hatvanas évek végén.⁵¹ A külföldi jogirodalomban a területtel korábban foglalkozó munkák közül elsősorban DÖLLE,⁵² DROBNIG

⁴⁵ DALHUISEN: Globalization and the Transnationalization of Commercial and Financial Law, a globalizáció folyamatáról 1–4. o., a nemzeti érdekeknek alárendelt jogalkotás kockázatáról a transznacionális ügyletek korszakában, 13–14. o.; MICHAELS: The True Lex Mercatoria: Law beyond the State. 464–465. o.; SCHWENZER, Ingeborg: Global Unification of Contract Law. *Uniform Law Review*, 21. (2016) 60–74. o. Ugyanakkor a globalizáció ellenére fennmaradó jogi sokszínűségről, a gazdasági alkotmányok (*economic constitutions*) eltéréseiről, lásd TEUBNER, Gunther: Transnational Economic Constitutionalism in the Varieties of Capitalism. *The Italian Law Journal*, 1. (2015) 2., 219–248. o., különösen 238. o.

⁴⁶ BASEDOW, Jürgen: Theorie der Rechtswahl oder Parteiautonomie als Grundlage des Internationalen Privatrecht. *Rabels Zeitschrift*, 75. (2011) 32–59., 55. o.

⁴⁷ TEUBNER: Transnational Economic Constitutionalism in the Varieties of Capitalism. 227. o.

⁴⁸ VÉKÁS Lajos: *Fejezetek a magyar magánjogtudomány köréből*. Budapest, 2019. 147. o.

⁴⁹ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, 2018. 401–406. o.

⁵⁰ VÉKÁS Lajos: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. Budapest, 1986., különösen 33–40. o. Második változatlan kiadás (Budapest, 2024).

⁵¹ EÖRSI: The Hague Conventions of 1964 and the International Sale of Goods.

⁵² DÖLLE: *Einheitliches Kaufgesetz und Internationales Privatrecht*.

és ZWEIGERT⁵³ és WINSHIP⁵⁴ kiváló elemzéseit indokolt említeni. Fontos THOMA 2000-ben megjelent tanulmánya⁵⁵ a kérdéstről. 2005-ben keletkezett FERRARI szigorú és kritikus írása az egységes adásvételi jog és a nemzetközi magánjog viszonyáról,⁵⁶ 2019-ben pedig szintén ő írt egy újabbat; ez utóbbi nagyban megerősítette az addigra már jórészt megfogalmazódott téziseket.⁵⁷ BOELE-WOELKI, *Unifying and Harmonizing Substantive Law and the Role of Conflict of Laws* című kiváló monográfiája⁵⁸ szintén megkerülhetetlen. Azonban ez is még 2009-ben íródott, azaz a közös európai adásvételi jog javaslatának⁵⁹ közzétételét és a Hágai Alapelvek⁶⁰ elfogadását megelőzően, illetve jóval szélesebb jogterületet fogott át, kitérve a szerződésen kívüli felelősség, illetve a családi jog bizonyos kérdéseire is.

Az anyagi jog és a nemzetközi magánjog egységesítésének egymásra hatását érzékelték a munka frontvonalában működő szervezetek, az UNCITRAL, a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia és az UNIDROIT is, amikor több éves előkészítés után 2021-ben *tripartite legal guide*-ot, egyfajta gyakorlati jogi kézikönyvet, összehasonlító kiskátét jelentettek meg az egységes jogi instrumentumok alkalmazásáról a kereskedelmi szerződések tekintetében, az adásvételi szerződésekre összpontosítva,⁶¹ támogatandó az egységes alkalmazást és a jogbiztonságot.⁶² Ez a nagyon hasznos útmutató viszont, műfajának megfelelően, nem foglalkozik a jogegységesítés történeti folyamatával és csak igen korlátozottan az egyes kérdésekkel kapcsolatos tudományos vitákkal. Ugyanakkor a dokumentum megszületése szépen példázza, hogy a jogegységesítésben vezető szerepet játszó nemzetközi intézmények kapcsolatában a versengés mellett⁶³ az együttműködés⁶⁴ is jelen van.

⁵³ ZWEIGERT–DROBNIG: *Einheitliches Kaufgesetz und Internationales Privatrecht*.

⁵⁴ WINSHIP: *Private International Law and the U.N. Sales Convention*, Cornell.

⁵⁵ THOMA: *Relations between Conflict of Laws Rules and Uniform Law*.

⁵⁶ FERRARI, Franco: *What Sources of Law for Contracts for the International Sale of Goods? Why one has to look beyond the CISG?* *International Review of Law and Economics*, 25. (2005) 3., 314–341. o.

⁵⁷ FERRARI: *New Paradigm for International Substantive Law Conventions*. 467–483. o.

⁵⁸ BOELE-WOELKI, Katharina: *Unifying and Harmonizing Substantive Law and Role of Conflict of Laws*. Leiden–Boston, 2010.

⁵⁹ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a közös európai adásvételi jogról, COM(2011)635 végleges.

⁶⁰ *Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts*, Hague Conference on Private International Law, 2015.

⁶¹ UNCITRAL: *HCC and Unidroit Legal Guide to Uniform Instruments in the Area of International Commercial Contracts, with a Focus on Sales*. United Nations Commission on International Trade Law, Hague Conference on Private International Law. Vienna, 2021.

⁶² UNCITRAL: *HCC and Unidroit Legal Guide...* 4. o.

⁶³ WINSHIP: *Private International Law and the U.N. Sales Convention*, Cornell. 488–489. o.

⁶⁴ Az együttműködés szükségességéről lásd GOODE, Roy – KRONKE, Herbert – MCKENDRICK, Ewan: *Transnational Commercial Law: Text, Cases and Materials*. Oxford, 2007., különösen 209–211. o.

II. Az értekezés tézisei és következtetései

A fentebb megfogalmazott kérdésekre, az alábbi tézisek válaszolnak:

1. Összetett kapcsolat

A jogrendszerek különbözőségének kezelésére, feloldására kínált különböző megoldások, így az anyagi jog, illetve a nemzetközi magánjog egységesítése, nem zárják ki, és nem teszik fölöslegessé egymást; összetett kapcsolatról, együttéléstről van szó. Például a Bécsi Vételi Egyezmény mint egységes anyagi jog alkalmazása megelőzi ugyan a Róma I rendeletet az Egyezményhez csatlakozó államokhoz kötődő telephelyű ügyletek körében, ha alkalmazását nem zárta ki az eladó és a vevő.⁶⁵ Jelen van tehát a versengés, de előfordul, amikor az egységes anyagi jog alkalmazásához, kiegészítő megoldásként, éppen a nemzetközi magánjog segítségével jutunk el, mint azt ugyancsak a Bécsi Vételi Egyezmény esetében történhet.⁶⁶ Itt tehát a nemzetközi magánjog objektív kapcsoló szabályai közvetve egy nemzetközi egyezmény alkalmazásához vezetnek el. Az ULIS esetében pedig olyan megoldás is kínálkozott, amely szerint a csatlakozó államok fenntartást tehettek, hogy csak akkor alkalmazzák az egységes anyagi jogot, ha valamilyen nemzetközi magánjogi egyezmény azt előírta.⁶⁷ Az is lehetséges, hogy a szerződő felek éppen olyan állam jogát választják, amely csatlakozott valamely anyagi jogi egyezményhez, így ezáltal szintén az egységes anyagi jog jut szerephez. Sőt, adott esetben, a felek közvetlenül is választhatnak egy nemzetközi egyezményt, mint „rules of law”-t, ügyletükre irányadó jogként.⁶⁸

Egy teljes, mindenre kiterjedő, hézagok nélküli, egyetemesen alkalmazott anyagi jogi kodifikáció, ha volna/létezhetne ilyen, kiválthatná a nemzetközi magánjogi normákat, ez azonban nem megvalósítható. Az anyagi jogegységesítés tehát nem feltétlenül és nem mindig küszöböli ki a nemzetközi magánjogi kérdéseket, azok esetenként megmaradnak, vagy más köntösben, más összefüggésrendszerben élednek újjá.⁶⁹ A nemzetközi magánjog (akár teljes) egységesítése viszont, természetéből adódóan, nem teszi feleslegessé az anyagi jogi jogegységesítést, hiszen nem szünteti meg az anyagi jogi normák különbözőségét, csupán előreláthatóbbá, kiszámíthatóbbá válik az alkalmazandó jog kijelölése, és segíti a nemzetközi döntési harmóniát. Igaz, az is előfordul, hogy több nemzetközi magánjogi egyezmény alapján jutunk el az alkalmazandó joghoz.

Alkalmanként maguk az anyagi jog egységesítésére hivatott egyezmények is tartalmazznak hivatkozást a nemzetközi magánjogra⁷⁰ vagy éppen nemzetközi magánjogi természetű normákat⁷¹ adnak, illetve szabályozási hézagokat jeleznek, amelyek az egységes szabályozás helyett valamelyik állam jogrendszerének alkalmazásához vezetnek.

⁶⁵ FERRARI, Franco (ed.): *Rome I Regulation. Pocket Commentary*. Munich, 2015. 134–135. o. Vö. VÉKÁS: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. 36. o., általában utalva az egységes anyagi jogot megállapító nemzetközi egyezményekre.

⁶⁶ A CISG 1. cikke b) pontjával, közvetett úton, azaz akkor is alkalmazni rendeli az Egyezményt, ha a nemzetközi magánjog szabályai valamely Szerződő Állam jogának alkalmazásához vezetnek. VÉKÁS: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. 36. o.: a „(k)ollíziós jog és nemzetközi egységes jog példás együttműködésének esetével állunk szemben”.

⁶⁷ Az ULIS IV. cikk, nyilvánvalóan az 1955-ös Hágai Egyezményre figyelemmel, felhatalmazta a Szerződő Államokat, hogy amennyiben korábban egy vagy több nemzetközi adásvételre vonatkozó kollíziós jogi egyezményt ratifikáltak, vagy ahhoz csatlakoztak, úgy döntsének, hogy csak akkor alkalmazzák az ULIS-t, ha az említett nemzetközi magánjogi egyezmények valamelyike maga írja elő az egységes jog alkalmazását.

⁶⁸ UNCITRAL: *HCC and Unidroit Legal Guide...* 11. o.

⁶⁹ VÉKÁS: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. 40. o.

⁷⁰ Lásd a CISG 7. cikk (2) bekezdését.

⁷¹ Lásd a CISG 28. cikkét.

Ezeket joggal nevezhetjük „féreglyukaknak” az említett nemzetközi egyezményekben, amelyeken keresztül az egységes anyagi jog normarendjéből hirtelen átzuhanunk egy másik univerzumba, a kollíziós jog világába. A nemzetközi magánjogi normák beszivárgása az egységes anyagi jogba elkerülhetetlen, ha ez utóbbi nem ad teljes körű és kimerítő szabályozást az adott területen.⁷² Több európai uniós anyagi jogi jogforrásban a fogyasztók védelme jegyében tűnnek fel kollíziós jogi normák.⁷³ Tehát újra igazolódik a jogegységesítés korábbi szakaszában tett megállapítás: valóban nem lehet számítani a kollíziós jogot az egységes anyagi jog világából.⁷⁴ **Az átjárás azonban nem egyirányú, megtörténhet, hogy az imperatív szabályokra vonatkozó normákon keresztül, mint féreglyukon át, éppen az anyagi jogi szabályok törnek be a nemzetközi magánjog alkalmazási területére,⁷⁵ háttérbe szorítva a kollíziós jog által egyébként kijelölt normák alkalmazását.**

Az idők során az anyagi jogi egyezmények megengedőbbé váltak a kollíziós jog szerepét illetően, ami jól érzékelhető, ha egybevetjük a nemzetközi magánjog kizárására törekvő 1964-es Hágai Egyezmények (ULIS, ULFIS) rendelkezéseit az 1980-as Bécsi Vételi Egyezménnyel. Az engedékenységet indokolja, hogy az anyagi jogi egyezményekben található joghézagok sokasága, a fenntartások léte, a tárgyi és területi hatály korlátai, a tudatosan nem szabályozott területek, vagy a kizárás biztosítása a szerződő felek számára nélkülözhetetlenné teszik a nemzetközi magánjog közreműködését az alkalmazandó anyagi jog kijelölésében a nem egységesített területeken, vagy ahol az egységes jog alkalmazása akadályba ütközik.

Az összetett viszonyt jelzi, hogy anyagi jogszabály is állíthat korlátot a kollíziós jog által biztosított jogválasztás elé, miként azt az *Amazon EU Sàrl*-ügyben hozott ítélet megmutatta.⁷⁶ De az is megtörténik, hogy egy kollíziós jogi egyezmény épp az anyagi jogi jogegységesítésre figyelemmel korlátozza a legszorosabb kapcsolat elvének alkalmazását.⁷⁷

Esetenként az is érzékelhető, hogy a nemzetközi magánjogi instrumentumok figyelembe veszik az anyagi jogi jogegységesítés eredményeit. Jó példa lehet erre az 1986-os Hágai Egyezmény a Nemzetközi Adásvételre Alkalmazandó Jogról, amely kifejezetten rögzítette, hogy nem akadályozza a Bécsi Vételi Egyezmény alkalmazását. Vagy a Hágai Alapelvek, amelyek a nem állami normák, a „rules of law” választhatóságának biztosításával az UNIDROIT Alapelvek alkalmazását is támogatják. Más oldalról nézve viszont a Bécsi Vételi Egyezmény értelmezésre vonatkozó 7. cikke kimutatható hatással volt a kollíziós jogi egyezmények értelmezését célzó normák szövegére.⁷⁸ Az is előfordul, hogy éppen az anyagi jogegységesítést követő bírói gyakorlat kínál támpontot az európai kollíziós jog értelmezéséhez, olyan fontos kérdésben, mint az adásvétel fogalma.⁷⁹ Sajátos kisiklást jelent viszont az uniós nemzetközi magánjog és anyagi jog viszonyában a Róma I rendelet és a CESL tervezetének kapcsolata, lévén, hogy az utóbbi megkerülné a Róma I rendeletet, annak ellenére,

⁷² Jó példa erre a késedelmi kamat intézményének hiányos szabályozása, figyelemmel a kamat mértékére és a kamatos kamat kérdésre.

⁷³ Megemlíthető az anyagi jogi harmonizációt célzó uniós jogforrásban található kollíziós normaként a Tanács 93/13/EGK irányelve a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

⁷⁴ Vö. VÉKÁS: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. 36. o.

⁷⁵ Lásd ehhez a Róma I rendelet 9. cikkének (2) bekezdését.

⁷⁶ Az Európai Bíróság C-191/15, *Amazon EU Sàrl*-ügyben hozott ítéletének 71 pontja.

⁷⁷ Lásd a 1986-os Hágai Egyezmény, 8. cikk (3)–(5) bekezdését.

⁷⁸ Lásd az 1986-os Hágai Egyezmény 16. cikkét, a Római Egyezmény 18. cikkét és Mexikóvárosi Egyezmény 4. cikkét, mindegyik utal a nemzetközi jellegre és annak szükségességére, hogy előmozdítsák egységes alkalmazást.

⁷⁹ Az adásvételi szerződés fogalmát, a Róma I rendelet 17. preambulumbekkezdésének megfelelően, összhangban kell értelmezni a Brüsszel I rendelet (44/2001/EK rendelet) 5. cikkével, az ehhez fűződő joggyakorlat és jogirodalom viszont a Bécsi Vételi Egyezményre (CISG) épít, az adásvétel fogalmát árak pénzért való értékesítéseként leírva. A Brüsszel I rendeletet felváltotta a Brüsszel Ia rendelet, az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

hogy az világosan előre látta az európai szerződési jog esetleges egységesítését, és megengedően viszonyult ehhez a lehetőséghez.⁸⁰

Közös vonás mindkét területen az akarati autonómia erősödése. Az egységes nemzetközi magánjogban jellemző a jogválasztás biztosítása az egyre részletesebb szabályok útján, az egységes anyagi jogban pedig egyrészt a választható, *opt in* jogforrások feltűnését látjuk, másrészt az egységes jog felek általi kizárásának megengedését.⁸¹

2. Sokszínűség az egységben

Az Európai Unió példája arra utal, hogy a kollíziós jog unifikációja gyorsabban elérhető, szemben az egységes anyagi jog megteremtésével, amelyet a Közös Európai Adásvételi Jog megalkotásának kudarca is jelez. Nemzetközi szinten pedig a *soft law* eszközök, mint az UNIDROIT Alapelvek vagy a PECL megjelenése jellemző, azaz van egyfajta eltolódás a nemzetközi egyezményektől a szerződési alapelvek, a *Principles* alkotása irányába.⁸² Ugyanakkor világszinten még a nemzetközi magánjog egységesítése is igen lassan halad. Ezt mutatja az 1986-os Hágai Egyezmény hatálybalépésének elmaradása, vagy hogy a nemzetközi kereskedelmi szerződéseket érintő jogválasztásra a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia is nem kötelező Alapelveket dolgozott ki klasszikus egyezmény helyett.

Nem állítható, hogy meghatározhatóak különböző korszakok, azaz, hogy előbb a nemzetközi magánjog játszott döntő szerepet a nemzetközi kereskedelmi jogviták rendezésében, majd a *lex mercatoria*, és utóbb az anyagi jogegységesítés vette át a döntő szerepet. (Megjegyzendő, hogy vannak olyan államok, mint például India, Irán, továbbá számos afrikai ország, amelyek sem a kollíziós, sem az anyagi jogi jogegységesítésben nem vesznek részt, kulturális vagy ideológiai, politikai okokból.) Elkülöníthetők viszont korszakok a nemzetközi magánjogi egyezmények módszertanában: előbb a szigorú, objektív kapcsolóelvek, *hard and fast rules* uralkodtak, majd a legszorosabb kapcsolat elve is megjelent kisebb vagy nagyobb intenzitással, és mára inkább egyensúlyra jutott a két megközelítés.

Sem az anyagi jog, sem a nemzetközi magánjog egységesítése nem megállíthatatlanul előre haladó folyamat, még az Európai Unióban sem. Az elfogadott egyezmények és más jogforrások területi, tárgyi hatálya, alkalmazási köre pedig korlátozott marad. Mégis, indokolt az a pontosítás, hogy a legtöbb kollíziós jogi instrumentum tárgyi hatálya szélesebb, egyetemes alkalmazásuk elfogadottabb, mint az anyagi szerződési jog egységesítésére törekvő egyezmények esetében.⁸³ A Római Egyezmény vagy a Róma I rendelet – az alkalmazandó jog kijelölése szintjén – kiterjed például a szerződés érvénytelenségére, amely jogkérdés ugyanakkor kívül rekedt az ULIS vagy a CISG hatókörén.

A nemzetközi instrumentumokat és tervezeteiket követve egyébként figyelemre méltó az organikus fejlődés, különösen jól látható ez a nemzetközi adásvétel anyagi jogának egységesítésénél. Voltak ugyan változások, de ezek mindig a korábbi elképzelésekre vagy egyezményekre épültek. A tervezetek és a kodifikációs, illetve összehasonlító jogi mesterségbeli tudás a könyvtárak mélyén vagy éppen az egyetemi katedrákon és az emigrációban átvészelték a világégéseket, a birodalmak bukását és a politikai földrengéseket. A 20. század első felének UNIDROIT tervezetei érlelődtek az 1964-es Hágai Egyezmények normáivá, amelyekből átvett a Bécsi Vételi Egyezmény is. Ez viszont tovább sugárzott a PECL

⁸⁰ A Róma I rendelet preambuluma (14) bekezdése számolt az anyagi szerződési jog egységesítésével.

⁸¹ Lásd a Bécsi Vételi Egyezmény (CISG) 6. cikkét.

⁸² FAUVARQUE-COSSON: *New Principles in the Legal World*. 457. o.

⁸³ A nemzetközi magánjogi egyezmények egyetemes alkalmazása a nemzetközi döntési harmónia szolgálata jegyében is jól védhető: VÉKÁS: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. 7. o.

és az UNIDROIT Alapelvek rendelkezésein keresztül, és közvetlenül vagy áttételesen megjelent a nemzeti kodifikációkban is.

Az Európai Unió, mint „nehézsúlyú” játékos, szupranacionális intézményrendszer megjelenése bizonyos mértékben háttérbe szorította a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia vagy az UNIDROIT szerepét is a vizsgált területen. Jól mutatja ezt például a Római Egyezmény, majd nyomában a Róma I rendelet kisugárzó hatása más kontinensek jogtudományára, de akár jogegységesítési törekvéseire is.

Ha azt vizsgáljuk, hogy miként alakulnak a vizsgált jogegységesítési folyamatok az Európai Unióban, ahol új értelmezési és intézményi keretbe került a tagállami jogok együttélése, „beszélgetése”, kölcsönhatása és egységesítése az európai jogi térség (European legal space) megjelenésével, a belső piac meghatározó szerepét tapasztalhatjuk. A jogegységesítési törekvések és eredmények mögött egyértelműen, az egységes piac igényelte „level playing fieldre” törekvés jelenik meg, úgy a kollíziós jog, mint az anyagi szerződési jog területén. Bizonyos, hogy a sikeres jogegységesítésnek egyik erős előmozdítója az Európai Unió jogalkotó gépezete, erős intézményi és szervezeti háttere. De ez sem feltétlen biztosíték, ahogy azt a CESL sorsa mutatja. Fontos, hogy a gazdasági élet szereplői, a *stakeholderek*, legyen szó kereskedőkről vagy fogyasztókról, meglássák a lehetséges előnyt a jogegységesítésben, a tagállamok pedig ne tekintsék érzékeny szuverenitási kérdésnek a saját szabályok feladását, és bízzanak a regionális vagy globális szabályozás kínálta előnyökben. Ennek a követelménynek mintha jobban megfelelné a nemzetközi magánjog, mint az életviszonyokat közvetlenül szabályozó anyagi szerződési jog. Igaz, nemzetközi szinten, ahogy már említettük, a kollíziós normák egységesítése sem hozott több sikert, mint az anyagi jogi unifikáció.

Általában mintha elapadóban, fogyatkozóban volna a jogegységesítési törekvések ereje a vizsgált területen. A Bécsi Vételi Egyezmény esetleges kibővítését rövid úton elutasították,⁸⁴ átfogóbb szabályozást csak nem állami normák, *soft law* források keretében sikerült elérni. Az apályt jelzi, hogy a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia is Alapelveket fogalmazott meg klasszikus egyezmény helyett, az anyagi szerződési jog szelíd egységesítésének mintáját átvéve.⁸⁵ A nem állami jogok, a „rules of law” térnyerése, mivel nem áll mögöttük közvetlen állami kényszer és így nem is vezetnek jogrendszerek területi közötti ütközéshez, sokáig „radar-ernyő” alatt maradt a jogirodalomban. Amennyiben azonban választottbírói fórum választásával kapcsolódnak egybe, mégis végrehajtható ítéletek anyagi jogi kereteit adhatják. Továbbá vitathatatlan a jelentőségük az állami kodifikáció befolyásolásában vagy a határon átnyúló akadémiai diskurzushoz való hozzájárulásban.

Külön felvethető, hogy mennyiben sikerült tartós, széles körben elfogadott szabályokat kikristályosítani az unifikáció évtizedei során? A Bécsi Vételi Egyezmény elfogadottsága a siker irányába mutat. Azonban továbbra sincsen konszenzus, standard megoldás számos fontos kérdésben, Ilyenek a természetbeni teljesítés kikényszeríthetőségének feltételei, a kereskedelmi szokások szerepe vagy a késedelmi kamat mértéke. Adott esetben a *soft law* források, a nem kötelező szerződési alapelvek is eltérő szemléletet tükröznek. Még a szerződés vagy az adásvétel közös fogalmának meghatározása is hiányzik, úgy az egységes nemzetközi magánjogból, mint az anyagi jogból. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy – legalábbis világszinten – nem létezik az az egységes fórumrendszer, amely törvénykezés útján folytathatná az egyezmények és *soft law* eszközök keretében megkezdett unifikációt.

⁸⁴ 2012-ben a svájci kormány javaslatot terjesztett az UNCITRAL elé egy, a nemzetközi szerződési jogot átfogóbban szabályozó egyezmény kidolgozása érdekében, *Proposal by Switzerland on Possible Future Work by UNCITRAL in the Area of International Contract Law*, 45th Session, New York, 25 June–6 July 2012.

⁸⁵ SYMEONIDES, Symeon C.: The Hague Principles on Choice of Law for International Contracts: Some Preliminary Comments. *The American Journal of Comparative Law*, 61. (2013) 4., 873–899., 874. o.

A szerződésekre irányuló nemzetközi magánjogi szabályozást (Dánia viszonylagos kívülállása mellett), sikerült ugyan egységesíteni az Európai Unióban, de a Brexit nyomán az Egyesült Királyság kiszakadt ebből az egységből. Az egységes nemzetközi magánjog kínálta harmóniát a jogkijelölésben a közrendi záradék és az imperatív szabályok alkalmazása törheti meg, igaz, csak kivételes esetben. Globális szinten pedig nincs igazán széles körben elfogadott kollíziós jogi instrumentum a szerződéseket illetően. Nincsen egyetértés a fogyasztók védelme és annak módja tekintetében, továbbá a jogválasztás megengedhetősége vagy az imperatív szabályok érvényesítése tekintetében sem, bár a kollíziós jog egységesítése, legalábbis európai szinten, nagyobb sikerrel birkózott meg a fogyasztóvédelem kérdéseivel, mint az anyagi jogi eszközök, amelyek előbb hallgattak a fogyasztói ügyletekről, majd kizárták tárgyi hatályuk alól ezt az érzékeny területet, vagy éppen zátonyra futottak a fogyasztóvédelem kérdésein. Viszont a különböző hagyományok, az anyagi jogok mélyszerkezetében lévő eltérések – például a tulajdonátszállás tekintetében – még a nemzetközi magánjogi jogegységesítést is korlátozzák, akadályozzák.

Végül nem feledkezhetünk meg a kereskedelmi szokások jelentőségéről, amelyek maguk is egy fajta organikusan fejlődő, alakuló egységes jogot jelentenek a *lex mercatoria* ernyője alatt, de egyben eltérésre vezethetnek az egyezményes vagy legalábbis kodifikált egységes jogtól, legalábbis olyan mértékben, ahogyan azt az érintett nemzetközi egyezmények vagy az eljáró fórum joga megengedi. Rendkívül összetett jelenségvilág örvénylik előttünk, állami és nem állami, anyagi és kollíziós normák, rendes és választottbíráóságok gyakorlata, anyagi jogi és nemzetközi magánjogi egyezmények, EU rendeletek, szokások egymásba csúszó, átható szabályozási mezői határozzák meg a nemzetközi adásvétel értelmezési kereteit. Nem meglepő, ha erről a színes kaleidoszkópról eszünkbe jutnak GROSSCHMID Béni gondolatai: „...hogyan úgy mondjam, birkózunk, és tempózunk abban az elementumban, amely nem ezekből vagy azokból a tételekből áll, éppúgy, mint a tenger árja nem áll ezekből vagy azokból a habokból, hanem sokféle valamiből, ami folyton más és más, és mégis mindig csak egy és ugyanaz”.⁸⁶

⁸⁶ GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan*. Budapest, 1905. 8. o.

III. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

1. Folyóiratok

1. Some Meditations on the “Opting Out” and “Opting In”: Scope and Application of the Convention on the International Sale of Goods and the Common European Sales Law: Parallels and Differences. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio Iuridica*, (2012) 53., 153–167. o.
2. The Rise and Fall of Common European Sales Law. *ELTE Law Journal*, (2015) 2., 31–42. o.
3. The Unification of Contract Law and Commercial Usages. *Transnational Commercial Law Review (TCLR)*, (2022) 2., <https://www.qmul.ac.uk/unidroit-itcl/media/ccls/docs/research/tclr-2-the-unification-of-contract-law-and-commercial-usages.pdf>
4. Specific Performance – and the International Unification of Sales Law. *Acta Universitatis Carolinae*, 69. (2023) 2., 127–137. o. DOI: <https://doi.org/10.14712/23366478.2023.19>
5. Competing Methods and Norms in the Regulation of International Sales. *Studia Universitatis Babes-Bolyai Iurisprudentia*, 68. (2023) 4., 43–71. o. DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBiur.68\(2023\).4.2](https://doi.org/10.24193/SUBBiur.68(2023).4.2)
6. International Sales Law and its Interpretation. *Russian Law Journal*, 12. (2024) 1., 643–655. o.
7. The Concept of International Sales in Uniform Law Instruments. *European Review of Private Law*, 32., (2024) 2., 221–240. o. DOI: <https://doi.org/10.54648/erpl2024015>
8. Is it an International Contract? In SZABÓ, Marcel – GYENEY, Laura – LÁNCOS, Petra: *Hungarian Yearbook of International and European Law*. Nomos, 2024. 269–283. o.

2. Könyvfejezetek

1. Party autonomy and the Interface between Principles of Contract Law and Unification of Private International Law. In STUMPF, Cordula – KAINER, Friedmann – BALDUS, Christian (Hrsg.): *Privatrecht, Wirtschaftsrecht, Verfassungsrecht, Privatinitiative und Gemeinwohlorizonte in der europäischen Integration. Festschrift für Peter-Christian Müller-Graff zum 70. Geburtstag am 29. September 2015*. Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2015. 1615., 85–90. o.
2. A szerződésekre irányadó nem állami normák alkalmazása – különös tekintettel a választottbíróvási eljárásra. In BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új Nemzetközi Magánjogi Törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG-ORAC, 2016. 296–304. o.
3. The Rise and Fall of Common European Sales Law. In UNIDROIT (ed.): *Eppur si Muove: The Age of Uniform Law, Essays in Honour of Michael Joachim Bonell to Celebrate his 70th Birthday*. Volume 1–2., Rome, 2016. 1862–1872. o. (Duplum, vö. *ELTE Law Journal*, 2015.)

4. Az európai adásvételi jog felemelkedése és hanyatlása. In GLAVANITS Judit – HORVÁTHY Balázs – KNAPP László (szerk.): *Az európai jog és a nemzetközi magánjog aktuális kérdései, Ünnepi Tanulmányok a 65 éves Milassin László tiszteletére*. Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Köz- és Magánjogi Tanszék, Győr, 2016. 99–125. o.
5. Egységes adásvételi jog – kapu a jogi sokszínűség felé? In GRAD-GYENGE Anikó – KABAI Eszter – MENYHÁRD Attila: *Liber Amicorum Studia G. Faludi Dedicata, Ünnepi Tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. 168–183. o.
6. The Interface Between the Harmonisation of Contract Law and Private International Law. In KIRÁLY, Miklós – SZABADOS, Tamás (eds): *Perspectives of Unification of Private International Law in the European Union*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. 9–27. o.
7. The Applicable Law in Arbitral Proceedings in Hungary. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): *A Kereskedelmi Választottbíróság évkönyve 2018*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 386–393. o.
8. A szerződési jog egységesítése és a kereskedelmi szokások. In RAFFAI Katalin – SZABÓ Sarolta (szerk.): *Honeste Benefacere Pro Scientia, Ünnepi Kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2019. 195–207. o.
9. A Bécsi Vételi Egyezmény és a Bitcoin. In LAMM Vanda – SAJÓ András (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 154–161. o.
10. A nemzetközi adásvételre vonatkozó szabályozás egységesítése és a természetbeni teljesítés. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): *A Kereskedelmi Választottbíróság Évkönyve, 2019–2020*. Budapest, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara – HVG-ORAC, 2020. 104–110. o.
11. Jogválasztás – szerződések. In CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 705–715. o.
12. The UNIDROIT Principles as Reference for the Uniform Interpretation of National Laws: Report on Hungarian Law. In GARRO, Alejandro – MORENO RODRÍGUEZ, José Antonio (eds): *Use of the UNIDROIT Principles to interpret and supplement domestic contract law*. Cham, Springer International Publishing, 2021. 195–208. o.
13. Az uniós fogyasztóvédelem és az egységes nemzetközi magánjog összefüggései – befejezetlen történet az Amazon ítélet tükrében. In VÉKÁS Lajos – OSZTOVITS András – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Nemzetközi Magánjogi Rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában*. Budapest, HVG-ORAC, 2021. 258–271. o.
14. Jogegységesítés á la carte? Nemzetközi Egyezmények alkalmazásának kizárása. In KAJTÁR Gábor – SONNEVEND Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században, Tanulmányok Valki László tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2021. 273–284. o.
15. Késedelmi kamat érvényesítése és a nemzetközi jogegységesítés. In BARTHA Ildikó – FAZEKAS Flóra – PAPP Mónika – VARJÚ Márton: *Hatékony jogvédelem az Európai Unió*

jogában, Tanulmányok Várnay Ernő 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2021. 258–272. o.

16. A nemzetközi jelleg és az egyetemes alkalmazás kérdése az adásvételre vonatkozó kollíziós jogi egyezményekben és más nemzetközi magánjogi forrásokban. In *Nemzetközi Magánjogi Évkönyv 2022.* Budapest, HVG-ORAC, 2022. 28–39. o.

Az értekezés önálló kötetként megjelent:

Nemzetközi adásvétel és jogegységesítés. Kollíziós és anyagi jog – kölcsönhatás, verseny, együttélés. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2022. 325 o. (ELTE Jogi Kari Tudomány 61.)